

De gruwelsprookjes van Tjitske Jansen

Tjitske Jansen viert triomfen met haar grimmige, autobiografische gedichten. Maar om het succes is het haar niet te doen, zegt ze. 'Mij gaat het om schrijven en zoeken.' | door Hans Hoenjet, foto's Amke

Ik heb een haat-liefdeverhouding met schrijven," zegt dichteres Tjitske Jansen (36). "Voor mij is het een voortzetting van het alleen-zijn én een manier om zichtbaar te worden." In dat laatste is ze zeker geslaagd, want er werden bijna vijftienduizend exemplaren van haar debuut *Het moest maar eens gaan sneeuwen* (2003) verkocht, en haar tweede bundel *Koerikoeloem* prijkt in sommige boekhandels op de tafel met de boekentoptien. Haar agenda staat vol met uitnodigingen voor lezingen en voordrachten. Daarnaast rondde ze onlangs een tournee af langs een aantal Nederlandse schouwburgen met de poëzievoorstelling *Saint Amour*.

Het begon allemaal in 2001, toen ze een oproep in *de Volkskrant* las voor een *poetry slam* in een café. Ze schreef zich in, belandde in de finale en won de jury- en publieksprijs. Er volgden optredens in onder andere Amsterdam, Nijmegen, Arnhem, Antwerpen en Parijs. Twee jaar later maakte ze haar officiële entree in de Nederlandse poëzie met *Het moest maar eens gaan sneeuwen*. Opvallend was de cover met een foto van een meisje met een zwembadbrilletje.

"Mijn theaterachtergrond klinkt door in mijn dichterschap," zegt ze. "Ik schrijf mijn teksten op het gehoor – niet zozeer op de voordracht – en lees hardop. Hoe het klinkt, is erg belangrijk voor me. Ik wil graag dat het woorden zijn die je in het oor zou willen zeggen van iemand van wie je houdt."

Haar dictie en gevoel voor timing verdraden podiumscholing. Na een jaar aan de kunstacademie en een uitstapje naar een universitaire studie Nederlands volgde Tjitske Jansen de opleiding tot docent drama aan de Hogeschool voor de Kunsten in Arnhem. Ze studeerde af met een scriptie over toneelschrijven. Vervolgens verzorgde ze workshops theater, speelde ze in jeugdvoorstellingen en schreef ze theaterteksten.

En toch. Dat ze vooral bekend staat als podiumdichteres stoort haar enigszins. "Het zijn allemaal labels," meent ze. "Er is het idee dat podiumdichters eigenlijk niet kunnen schrijven. En dat mensen die niet op een podium staan en alleen schrijven niet kunnen voordragen. Trouwens, vaak klopt dat wel, dus soms denk ik: laat mij in hemelsnaam dat gedicht voordragen."

Haar eerste bundel is een aardige staalkaart van haar kunnen, maar nog niet zo direct en schaamteloos als haar tweede. Er staan verstilde, haiku-achtige gedichten in (*De stad is nog stil./Tegen elkaar en een muur/slapen twee fietsen*), maar ook grimmige, parlando-achtige lyriek, zoals 'De stiefmoeder': *Kleed je wit./Buig je hoofd. Kijk me aan/als ik je met een natte dweil in het gezicht sla.*

Poëziecriticus Rob Schouten besprak *Het moest maar eens gaan sneeuwen* samen met de bundels van vier andere jonge dichters. Hij deelde haar in bij een nieuwe generatie hupse, jonge vrouwen die het postfeminisme achter zich hadden gelaten en 'vrolijk hun kut achterna liepen'.

"Ha, hij had een stroming ontdekt," reageert ze. "Nee, met dat stuk was ik het helemaal niet eens. Het was te gemakkelijk. Maar las je zijn recensie in *VN* van mijn tweede bundel? Die was positief, een beetje tegen wil en dank, maar hij schreef dat mijn poëzie op herkenbaarheid was geschreven en vond daar niks mis mee, zolang het werkte."

De polemiserende dichter-criticus Ilya Leonard Pfeijffer gruwet van eenvoudige, herkenbare poëzie en plakt er etiketten als

Tjitske Jansen

'kitscherig' en 'oppervlakkig' op. Wat vindt ze van zulke opvattingen? Ze zwijgt. Dan zegt ze: "Ik vind het zo'n vergissing. Elk gedicht moet bekeken worden vanuit wat de maker heeft gewild en wat het gedicht is. Het gaat niet om de vraag of het ingewikkeld is of niet, maar of het poëzie is. Ach, ik ga daarover liever niet in discussie, want daarmee voed ik Pfeijffer alleen maar."

Haar grote succes als dichteres heeft hier en daar voor scheve ogen gezorgd. Niettemin ze is nog altijd trotser op het feit dat ze de gedichten geschreven heeft dan dat er zulke grote aantallen van verkocht zijn. "In een Utrechtse boekhandel stond het in de boekentoptien, onder Harry Potter. Mijn Engelse vrienden zeiden 'wow'. Maar er is ook een nadeel aan, namelijk dat je gaat denken dat je belangrijk bent of

dat je arrogant wordt. Mij gaat het om het schrijven en zoeken. Ik probeer daar heel nuchter in te zijn."

Tjitske Jansen spreekt afwisselend aarzelend, snel, gejaagd en is dan weer verbaasd over haar eigen woorden. Ze praat in de eenvoudig-aforistische stijl die ook zo kenmerkend is voor haar poëzie. In haar nieuwe bundel *Koerikoeloem*, een fonetische verbastering van *Curriculum*, gaat ze terug naar haar jeugdijaren, die ze deels doorbracht in vijf verschillende pleeggezinnen. Ze werd geboren in Barneveld en had twee broers, van wie er een haar sloeg. Dit pijnlijke autobiografische materiaal gebruikte ze eerder voor een zogenaamd radioboek, dat ze voor de Vlaamse zender Klara schreef en voorlas.

"Het moest een lang prozagedicht worden, bestaande uit fragmenten, waar je elk moment in kon vallen zonder dat het een probleem was dat je het begin niet kende," zegt ze. "Ik verzamelde veel materiaal. Later heb ik het geordend door de fragmenten op de vloer door elkaar te schuiven. Ik zocht een bepaalde dramaturgie, en dat was puzzelen." Uiteindelijk rangschikte ze alles op de onderwerpen 'God', 'vader', 'broer', 'pleeggezinnen' en 'geliefden'. Elk prozafragment begint met het intro 'Er was...', waardoor een repetitief karakter ontstaat en een sprookjesachtige tijdloosheid wordt gecreëerd.

Soms zijn het laconieke, terloopse observaties, zoals in *Er was mijn oma, de moeder van mijn moeder, die niet meer lang zou/leven. Wij spraken elkaar aan de telefoon, wis-* ▶

advertentie

CONFEREREN OP LOCATIE

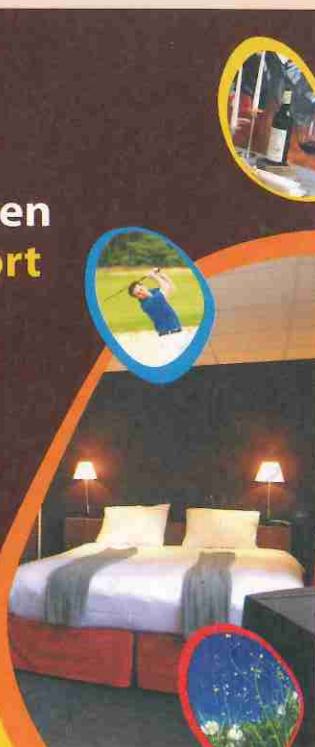
DE BEER

Hotel • Restaurant • Vergadercentrum

Ontspannen zaken doen in Europoort

- schitterend gelegen aan de boorden van de Brielse Maas;
- weids uitzicht over het water;
- voortreffelijk nieuw ingericht à la carte restaurant, brasserie, bar en groot terras;
- indoorzwembad, tennisbanen en voetbalvelden;
- professionele, gastvrije service;
- makkelijk bereikbaar (Havens nr. 6050 direct aan de A15);
- persoonlijke aandacht.

- Europaweg 210
- 3198 LD Rotterdam Europoort
- T: +31(0)181 26 23 77
- I: www.hoteldebeer.nl

► ten niet goed wat we/tegen elkaar moesten zeggen. "Ik moet ophangen," zei ze na een tijdje./ Lingo begint. Maar ook navrante herinneringen aan haar broer: *Er was een parkeerplaats, mijn broer die me aan het slaan was en een/jongen die naar ons toe kwam. Hij zei: "Hé joh, je slaat geen meisjes."/Waarop mijn broer als antwoord gaf: "Maar dit is mijn zusje."*

God komt ook in allerlei gedaanten voorbij. Bijvoorbeeld: *Er was de dominee aan wie ik schreef: "Ik heb het gevoel dat ik God/helemaal niet nodig heb." En die terug-schreef: "God wil helemaal niet/nodig zijn."* Bezwoeren pathos, ingehouden verdriet en verwondering strijden om voorrang. Door de niet-veroordelende manier van terugblikken ontstaat er zoiets als 'verlichting' of 'inzicht'. De verschillen tussen de pleeggezinnen onderling en de verbazing over de vanzelfsprekendheid van hun codes en gewoonten leiden regelmatig tot tragikomische observaties. Er wordt gebeden terwijl de tv aanstaat, of boterhammen worden ritueel belegd. Tjitske Jansen observeert het allemaal in haarscherpe miniatuurtjes.

"Ze weten niet goed raad met elkaar, het kind en het pleeggezin," zegt ze. "Het zijn twee partijen die het goed willen doen, maar het lukt niet. Ik probeer zonder te oordelen naar die gezinnen te kijken." Haar broer, de kwelgeest uit haar jeugd, was bij de presentatie van *Koerikoeloem*. "Ik zei dat ik hoopte dat hij het niet opvatte als verraad

of wraak dat hij in het boek voorkwam. Hij zei: 'Als dat zo was, zou ik hier niet zijn.'

Was ze een lastig kind? "Dat zou je aan mijn ouders, pleegouders en broer moeten vragen. Ik heb zelf de neiging om te denken van niet. Maar na het eerste pleeggezin werd ik wel lastiger. Ik had graag willen blijven en dat kon niet. Daar worstelde ik erg mee. Ik moest naar een ander gezin en ik dacht: ik mag hier wonen en deze mensen zijn lief voor me, maar ik voel me hier niet thuis. Er zijn aanwijsbaar dingen bij mij fout gegaan. Als je broer je slaat, is er natuurlijk iets mis. Soms ben ik blij dat het zo duidelijk was dat er iets fout zat. Ik ken iemand van wie de ouders zich heel liefdevol voordeden, maar ondertussen. Dat is misschien nog wel erger. Dan word je opgezadeld met een verdriet waar je zogenaamd geen reden toe hebt."

Een erfenis uit haar moeilijke jeugd is dat ze veel gestolen heeft. In *Koerikoeloem* staat: *Er was de politiemans in burger die me betrapte. Hij zei: Normaal/gesproken hoef je voor het stelen van een pakje tampons niet mee/naar het bureau, maar ik vind jou een trut.* Heeft ze die drang om te stelen overwonnen? Ooit beweerde ze dat schrijven haar redding is geweest, omdat ze anders het criminele pad was op gegaan. "In Bergen, waar ik een paar weken in een huis zat te schrijven, had ik voordat ik het wist

bij AH een krant gestolen. Dat kwam volgens mij doordat ik weer in een dorp was en het gevoel had dat ze allemaal iets met elkaar hadden en ik daar niet bij hoorde. Het was alsof ik daar in terugviel. Er is een boek over de ziel van de misdadiger met de titel *They Owe Me a Living*. Dat vind ik een steengoede titel. Dat voel je als je veel hebt gemist. Ik ben met stelen gestopt toen

'Ervaring vind ik belangrijker dan kennis. Ik zoek iets dat voorbij gaat aan voelen en denken.'

een vriend tegen me zei dat ik dat niet nodig had. Dat het me niet sierde."

Tegenwoordig zijn haar weken volgepland met lezingen, voordrachten en reizen naar het buitenland. Via een vriend kwam ze in contact met een boeddhistische gemeenschap in Schotland, waar ze een tijdje wil gaan wonen. Ze mediteert veel en doet aan yoga. "Praktisch besteed ik daar meer tijd aan dan aan schrijven,"

zegt ze. "Dus dat is blijkbaar belangrijker. Ik heb de ervaring dat je als mens verbonden bent met een groter geheel, maar dat zijn van die grote woorden. Ervaring vind ik belangrijker dan intellectuele kennis. Ik zoek iets dat voorbij gaat aan voelen en denken, zoals in de poëzie van T.S. Eliot."

Hoewel ze humor belangrijk vindt, wil ze steeds minder relativeren. Tijdens een tournee door Zuid-Afrika zei Frank Martinus Arion tegen haar dat de mensen daar niet of op andere momenten lachten. "Ik kwam erachter hoezeer we in Nederland de neiging hebben om grappen te maken en te ironiseren. Dat is bijna een automatisme. Maar als het een manier is om iets te ontwijken, dan wordt het tijd voor iets anders. Daarom probeer ik ernstiger te zijn."

Inmiddels is ze aan haar volgende bundel begonnen. Columns en ander journalistiek opdrachtwerk doet ze voorlopig niet meer. Schrijven is voor haar een onderdeel geworden van haar dagelijks bestaan, maar ze wil het vooral niet doen omdat het iets is wat ze nu eenmaal doet. "Ik wil het ook een beetje naar me toe laten komen," besluit ze. "Tommy Wieringa zei ooit tegen me: 'Je tintelt van talent, maar je bruijst van luiheid.' Waarop mijn vriend naar me toekwam en zei: 'Wie was die kale?'" |

Tjitske Jansen: Koerikoeloem. Podium. €15. Ook verkrijgbaar via www.ako.nl.